

Библиотека
ТЕМАТСКИ ЗБОРНИЦИ

Књига 13

АНГЛИЦИЗМИ И НЕОЛОГИЗМИ У ЈЕЗИЦИМА ЈУЖНИХ СЛОВЕНА

Приредили:

Дејан Ајдачић
Ивана Лазић Коњик

„Алма“ — Пројекат Растко
Београд, 2022

САДРЖАЈ

Предговор	7–8
Диана Благоева: <i>Семантични трансформации при нај-новите англицизми в българския език</i>	9–20
Boris Kern: <i>Angloslovenščina</i>	21–37
Domen Krvina, Andrej Perdih, Mija Michelizza: <i>Slovenski anglokalizmi v slovarjih in besedilih</i>	38–61
Milica Mihaļjević: <i>Anglizmi i pseudoanglizmi u hrvatskome jeziku</i>	62–85
Ивана Лазић Коњик: <i>Узроци англокализације у српском језику</i>	86–97
Слободан Новокмет: <i>Нови англицизми из домена телевизије и филма у српском језику</i>	98–110
Јована Јовановић: <i>Англицизми у номинацији појмова везаних за епидемију вируса ковид 19</i>	111–127
Илиана Генеv Пухалева: <i>Как се „глокализира“ българската кулинарна терминологија?</i>	128–136
Дејан Ајдачић: <i>Англокализам кул у српском језику</i>	137–151

ПРЕДГОВОР

Зборник садржи радове представљене на округлом столу о англокализмима у језицима балканских Словена који је одржан 8. новембра 2021. године у онлајн режиму. Овај скуп су организовали Дејан Ајдачић и Ивана Лазић Коњик. У књигу су укључени сви радови који су прочитани на скупу, што чини укупно девет радова. Сви они су претходно објављени у петом броју часописа *Новоречје*. За ову прилику поједини радови су делимично измењени, скраћени или допуњени.

Радове у Зборнику обједињује оквирна тема скупа којом је предвиђено разматрање семантичких, морфолошких, творбених и др. особености англокализама у јужнословенским језицима. То су нови и најновији англицизми, који су у словенске језике ушли у великом броју, под утицајем друштвене глобализације и који поред фонетских, графичких и морфолошких промена, у процесу адаптације, пролазе и кроз различите семантичке трансформације којима задобијају локална семантичка обележја. У вези са наведеном општом темом, у радовима су размотрена бројна актуелна отворена питања и проблеми у појединачним јужнословенским језицима: бугарском, словеначком, хрватском и српском.

Свих девет радова укључених у ову књигу приказују актуелну слику језичких и лексичких процеса у најновијем периоду језичког развоја и представљају својеврсне син-

Предговор

хроне пресеке језичког стања у испитиваним језицима у садашњем тренутку. Они се, већином, огледају у повећаном позајмљивању из енглеског језика и убрзаном језичком и семантичком прилагођавању под утицајем друштвених и културних глобаних процеса.

Уредници

Д. Ајдачић и И. Лазић-Коњик

УДК 811.163.41'373.43.45=111:[075.2+791]
811.163.41'373.43.45=111:791(049.32)

*Слободан Б. Новокмет**

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

НОВИ АНГЛИЦИЗМИ ИЗ ДОМЕНА ТЕЛЕВИЗИЈЕ И ФИЛМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

Рад се бави питањем нових англицизама, псеудоанглицизама и сл. који из сфере филма и телевизије продиру у српски језик. Представићемо најтипичније примере који су у вези са новим начином дигиталне дистрибуције филмског и серијског садржаја и оне који се тичу нових филмских и серијских жанрова и форми и њихове рецепције у виду критика, приказа и осврта. Такође, видећемо у којој мери су ти нови англицизми прошли степен адаптације у српском језику, тј. колико творе нове облике (глаголе, глаголске именице, именице *nomina agentis* и сл.).

Кључне речи: англицизми, филм, телевизија, српски језик, адаптација.

* slobodan.novokmet@isj.sanu.ac.rs

** Рад је настао као резултат финансирања Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-9/2021-14.

1. Уводна разматрања

1.1. Неоспорно је да се у последње две деценије све више пише о англицизмима, о начинима на које утичу не само на лексички него и структурни (синтаксички) систем српског језика и да постају примарни фокус истраживача неологије, али и страних утицаја на српски језик уопште. Позната је чињеница да је утицај англицизама, поготово у језику младих, комуникацији на друштвеним мрежама, али и у науци, медицини, спорту, администрацији, медијима и пословном окружењу, толики да се може говорити о англо-српском језику, својеврсној мешавини српског и енглеског језика (термин је сковао Т. Прћић, в. Прћић 2005: 20).

1.2. Утицај енглеског језика на различите сфере живота одражава се у језику, а налази своје место у научним и научно-популарним радовима, као и у лексикографским остварењима (в. СРНА 2021, Оташевић 2019). У последња три тома великог тезаурусног речника Српске академије наука и уметности *Речника српскохрватског књижевног и народног језика*, 19, 20. и 21. тому (који покривају одреднице на слово П), забележен је већи број одредница енглеског порекла: *панк, пирсинг, паб, пазл, пали, памфлет, панел, парк, парти, партнер, пи-си, пи-ар, пентхаус, перформанс, пикап, пикник, пиксел, пин, пилинг, пирсинг, пингвин, питбул, тицама, плејбек, плејбој, плејмејкер, плеј-оф* и сл., међу којима су и називи из области нових технологија и филма, па је тако у 21. том унета одредница *подкаст*:

подкаст м информ. (скраћ. од енгл. iPod и broadcast) *низ мултимедијалних аудио и/или видео снимака који се дистрибуишу на интернет путем преплате, а који се по том користе уз помоћ било ког уређаја за репродукцију звука и/или слике; један од таквих снимака.*

2. Зашто телевизија и филм као тема рада?

2.1. У областима науке, технике и информационих технологија утицај енглеског је највидљивији. У исто време области у којима је прилив нове лексике из енглеског језика константан и велик јесу култура, медији, филм и телевизија, што показује и најновији *Српски речници новијих англицизама* (скр. СРНА), у којем је као посебна тематска област, из које је сакупљана грађа, издвојена област уметности, филма и нових медија:

култура: класична музика и музичари – домаћи и страни; позориште: драма, опера, балет, извођачи; играни филмови, глумци и режисери; анимирани филмови и креатори; документарни филмови и режисери; изложбе, слике, скулптуре, уметници; извори: сајтови фирми и компанија; извештаји и интервјуи; прикази концерата, филмова, представа, изложби; прикази уметничких и научних књига; форуми, блогови, Фејсбук, Твитер, Инстаграм (Ајџановић и др. 2021: 716).

2.2. Промене које настају у процесу производње и дистрибуције филмског и телевизијског садржаја (коју под плаштом дигиталне револуције намећу велике корпорације као што су Нетфликс, Амазон, Дизни, Епл и сл.), као и саме промене које се дешавају унутар филмског и серијског садржаја (различита нова жанровска одређења и нове форме) да би се публика стално држала заинтересованом, као и начин евалуације тог садржаја који долази од стране стручне или мање стручне јавности (критике, прикази, осврти, стручни чланци, подкасти – у писаној или видео-клип форми) диктирају директан или индиректан прилив

нове англолексице у српски језик или њен утицај на постојећу лексику и језички систем.

2.3. Два примера који убрзано постају део ове лексике могу пластично то да дочарају – један пример је реч *ривју*, која се може дефинисати као „критички приказ и оцена неког дела, производа или догађаја” (СРНА 2021: 479), и која све чешће замењује стандардне и устаљене речи у контексту приказа неког, најчешће, филмског или серијског дела – *приказ*, *осврт*, *критика* и сл. Друга је *платформа* која се може дефинисати као „спој компјутерског хардвера и оперативног система који омогућава рад одређених програма за обављање одређених послова” (СРНА 2021: 426) и која све чешће постаје идентитетско одређење великих компанија као што је Нетфликс – стриминг платформа или само скраћено – платформа.

3. Грађа за рад

3.1 Под англицизмима у овом раду подразумевамо широк појам који укључује сваку ону реч или синтагму која је у српски језик преузета непосредно из енглеског језика, бивајући подвргнута различитим врстама адаптације, као и деривате који су резултати секундарне морфолошке адаптације и директне калкове појединих англицизама (речи или синтагми) чија структура одражава, заправо, структуру коју имају у енглеском језику. Такође, укључујемо нове речи настале од англицизама применом неког од начина творбе (нпр. *бинџи* > *бинџовати* > *избинџовати*; *збинџовати*, према енгл. *binge-watching*), али и речи настале секундарном адаптацијом (извођење фемининатива, нпр. *бинџерка* и сл.) (в. Ајџановић и др. 2021: 714).

3.2. Грађа је потврђена референтним изворима, пре свега речницима англицизама и речницима страних речи у српском језику, као и оним нереферентним, који подразумевају изворе на интернету (портали, блогови, статуси на друштвеним мрежама, подкасти, клипови на Јутјубу и сл.). Циљ нашег рада је да представимо корпус нове лексике енглеског порекла која се на различите начине бави филмским и серијским програмом и да утврдимо у ком степену адаптације се у српском језику усталила или се устаљује.

4. Анализа грађе

4.1. Прва два примера која анализирамо не можемо сматрати „новим” англицизмима, с обзиром на то да су оба забележена у *Великом речнику страних речи и израза* И. Клајна и М. Шипке (2007), али у последње време сведочи-мо њиховој реактуализацији, поготово у контексту дигиталних медија и сајтова који се баве праћењем вести из света филма – *блокбастер* и *бокс-офис*.

Блокбастер је англицизам који у српском језику има значење „филм или књига који су изузетно гледани или читани” (Клајн, Шипка 2007), тј. доносе велику зараду (поред речи *бестселер* која је везана специјално за књижевна дела). У енглеском језику, где се појавила у америчкој штампи 40-их година, њено примарно значење било је бомба која је способна да уништи цео квартал (или блок), међутим временом је добила секундарно значење, пре свега, летњег филмског хита који има велики буџет и доноси велику зараду у биоскопима.¹ Од ове речи у српском је-

¹ Такође, *Блокбастер* (енгл. Blockbuster Video) јесте назив бившег великог међународног ланца видео-клубова који је успешно пословао преко преко 20 година док се није угасио у првој деценији 21. века.

зику створен је присвојни придев *блокбастерски* (*блокбастерски буџет*, *блокбастерски кастинг* и сл.), а *блокбастер* се може употребљавати и као непроменљиви придев, нпр. то је *блокбастер франшиза*. С друге стране, *бокс-офис*, као директна позајмљеница из енглеског, у српском језику означава „зараду од продатих карата коју оствари неки филм или представа” (Клајн, Шипка 2007) и често се о успеху неког филма говори у контексту његовог *бокс-офиса*. У српском језику употребљава се као именица (нпр. „Филм је запалио *бокс-офис*”) и као непроменљиви придев (нпр. „Какав му је био *бокс-офис* резултат?”; „*Трансформерси* су *бокс-офис* хит”). Осим значења зараде филма, актуелно је још једно, такође забележено у истом речнику, а то је: „ранг-листа филмова на основу зараде од продатих карата” (Клајн, Шипка 2007), па се тако све учесталије пише и говори о *америчком бокс-офису* у смислу листе најгледанијих филмова (нпр. „Погледајмо како изгледа амерички *бокс-офис* за прошлу недељу”).

4.2. Нов начин дистрибуције филмова и серија који је почео са развојем интернета (веће брзине протока података и бежични пренос) и дистрибутерско-продукцијских кућа као што је Нетфликс (а у последње време и Амазон прајм, Дизни плус, Епл ТВ плус, Хулу, ХБО Макс и сл.) донео је, неизбежно, и нову лексику која треба да дефинише тај процес. Тако су сервиси који емитују дигитални програм преко интернета крајњим корисницима добили назив *стримери* (од енгл. to stream – тећи). У енглеском језику пун назив ових сервиса је стриминг платформа (енгл. streaming platform) или стриминг медији (енгл. streaming media), док је у српском језику усвојен (псеудо)англицизам *стример* (реч је настала вероватно према аналогији са речима које означавају уређаје за снимање и пуштање видео-снимака, као што су *видео-*

рекордер, плејер). Важно је приметити да на енглеском језику реч *streamer* (стример) не означава стриминг платформу, већ особу која се сама снима и емитује тај снимак на интернету. Сâм процес приказивања/пуштања садржаја преко стриминг платформе назива се *стримовање* (глаголска именица настала у српском језику) (реклама: „Започните *стримовање* уживо!”) или *стриминг* (директно пренети англицизам) (реклама: „Нудимо услуге *стриминга*”). *Стриминг* у српском језику постаје непроменљиви придев који улази у различите колокације, нпр. *стриминг сервис*, *стриминг апликација*, *стриминг услуга*, *стриминг конекција* и сл. У изворима на интернету регистрован је и глагол *стримовати*, нпр. „Да бисте уживали у гледању видео материјала који се *стримује* преко Интернета неопходно је да имате брзу и стабилну мрежу”. У *Српском речнику новијих англицизама* налазимо и именицу *стрим*.²

4.2.1. Након позајмљеница које означавају дистрибуцију филмова, серија и ТВ програма, преузимају се, такође, речи којима се описује процес „конзумирања” садржаја преко поменутих сервиса као што су *бинцовати*, *бинцовање*, *бинџер*, *бинџерка* и сл. *Бинцовање* је глаголска именица настала од енглеске именичко-глаголске колокације *binge-watching*, а термин означава маратонско гледање серија, једну епизоду за другом. У буквалном преводу *to binge* се односи на период претераног учествовања у некој активности, као што је јело или пиће, а 2015. године *Колинсов речник енглеског језика* прогласио је овај израз за реч године. У српском језику се већ устаљује гл. именица *бинцовање* (реклама: „Време је за *бинцовање!*”) и глагол

² „Slanje, prenošenje ili primanje video i audio materijala preko interneta u vidu stalnog strujanja podataka u realnom vremenu” (СРНА 2021: 553).

бинцовати (наслов: „Зашто је баш српски *бинцовати*?“), који је добио и своје видске варијанте, нпр. *избинцовати*, *збинцовати*, *одбинцовати* (пример: „*Одбинцовао* сам другу сезону *Big little lies*“) и сл.

У *Грађи за Речник нових речи*, објављеној у првом броју *Новоречја* (Оташевић 2019: 16–18), поред именице *бинцовање* и глагола *бинцовати*, забележене су и следеће лексеме: *бинцовочер*, *бинцовочинг*, *бинциер*, *бинциерка*, *бинциерица*, *бинциерски*, *-а*, *-о*, *бинциерски* (прилог) и сл., од којих неке, као што видимо, или настају спонтано у језику аналогичном према другим творбеним моделима да именују особу која учествује у поменутој радњи или представљају даље директно позајмљивање, са акценатском, односно фонетском и морфолошком адаптацијом (нпр. *бинцовочер*).

4.3. Начини на који се филмска и серијска индустрија развијају у све већем и комплекснијем обиму утичу и на то како се ће одређена филмска или серијска дела не само маркетиншки позиционирати на презасићеном тржишту забаве већ и како ће се даље гранати и развијати. Отуда један део нове лексике енглеског порекла описује начине на који се ови садржаји развијају, усложњавају, али и афирмишу у медијима. Некада је било довољно имати наставак неког филма, што се понекад може, али не често назвати и варваризмом *сиквел* (који се није усталио у српском језику), али је зато по идентичном творбеном моделу у енглеском настала и у српски језик се пренела реч *приквел* у значењу „наставак неког успешног романа, филма и сл. с обрадом догађаја који претходе догађајима из изворног романа, филма“ (карактеристичан нпр. за филмове стиповског педигреа) са домаћим еквивалентом који није заживео – *преднаставак* (СРНА 2021: 442). Позајмљеница *рибут* (*ребут*), односно глагол *рибутовати* (и гл. им. *рибутовање*) односи се на „поново покретање неког про-

цеса, пројекта, поступка” (што је пренето из компјутерске терминологије) и обично означава поновно снимање неког филмског пројекта, али након извесног времена и са другом екипом глумаца и другачијом концепцијом. Различит од *рибута* јесте *римејк* (и гл. *римејковати*) који се односи на „нову и друкчију верзију, нарочито неког филмског или музичког дела”, и најчешће се у контексту филма или серија односи на „поновно снимање” неког дела које или припада другом језику и култури или је снимљено у оквиру истог језика и културе, али пре много година. *Спиноф* (или асоцијативни наставак) односи се најчешће на серијски програм (али може обухватати и филм, књигу и сл.) који проистиче или се развија из неког ранијег дела позајмљујући од њега неког од споредних ликова. Више различитих наставака, приквела или спинофова истог филма означава се заједничким називом *франшиза* (што је такође био економски термин који је у енглески језик дошао из француског, а који у последње време реферише углавном на ланце ресторана, велике спортске тимове и наставаке филмова). За разлику од *рибута* и *спинофа*, реч *римејк* се сасвим усталила у српском језику и прешла у општи лексикон филмског регистра.

Краћа најава за филм, серију и сл. која приказује вешто монтиране делове тог остварења уз неку музичку подлогу означава се позајмљеницом *трејлер* (из немачког језика у истом значењу користи су у српском језику реч *форшпан*), међутим нешто новија је реч *тизер* (настала од енгл. to tease – задиркивати, дражити, провоцирати (некога) која се шаљиво назива „трејлером за трејлер” и која представља још краћу најаву од трејлера, и у последње време најављује пун трејлер. Овде можемо напоменути и лексему *спојлер* (и гл. *спојловати*, и гл. им. *спојловање*) која је често повезана са трејлером и односи се на „опис, тј.

откривање детаља заплета неког филма, серије или књиге кварећи осећај неизвесности и узбуђења код потенцијалних гледалаца, читалаца и сл.” (СРНА 2021: 537). Постало је нека врста дигиталне културе при писању приказа, критика или осврта на филмове, серије или књиге да се свако такво откривање неког детаља унапред најави речју *спојлер*, која чак мора бити и визуелно упечатљива (истакнута болдом или великим словима) и која је постала врло учестала у неформалном стилу на друштвеним мрежама и групама у којима се воде разговори о филмовима и серијама.

4.4. Усложњавање филмске и серијске понуде довело је и до развоја нових жанрова и форми филмског, серијског и документарног програма, па тако у српски језик улазе и нове речи за те појмове, нпр. постали су популарни тзв. *стриповски филмови* (енгл. comicbook movies) и њихов поджанр *суперхеројски филм* (енгл. superhero movie), што су све директни и дословни калкови са енглеског језика (одломак из чланка на порталу РТС-а: „У биоскопима током пандемије управо једини посао могу да направе *суперхеројски филмови*”). *Суперхеројски филмови* често имају радњу тзв. *ориџин стори* филма (енгл. origin story), тј. филма у коме се приказује генеза, постанак неког суперхероја (та синтагма, која се користи без икакве адаптације, није устаљена у филмској критици, али се може чути у видео-клиповима који се баве филмовима и серијама, као део, пре свега, неформалног јутјуберског филмског жаргона).

У жанру комедије у последње време развија се и бива и код нас све популарнији тзв. стендап, тј. представа у којој комичар сам стоји на позорници и публику засмејава вицежима, анегдотама, причама и сл. Именица *стендап* (наслов: „Срђан Динчић о својим фејловима у *стендапу*”)

може се јавити и као непроменљиви придев у колокацијама *стендап комедија*, *стендап комичар*, *стендап форма* и сл. Као форма телевизијске комедије, која у Америци постоји од 40-их година 20. века, и у домаћој продукцији све чешће се говори о *ситкому*, или тзв. комедији ситуације (бленд у енглеском од речи *situational comedy*) која представља најчешће телевизијску серију у којој се иста група ликова јавља у разним смешним и забавним животним ситуацијама. Поджанр комедије какве су снимали Чарли Чаплин, Бастер Китон, или Три угурсуза некад су називане бурлескним или физичким комедијама, а данас се о њима све чешће говори употребом англицизма *слепстик*, у значењу „филмска комедија која обилује динамичним радњама, нарочито јурњавом, ударањем и гађањем тортама” (СРНА 2021: 520).

Иновације на пољу документарног филма утичу на то да се све више снима тзв. *трукрајм* документарца (енгл. *true crime documentary*) у којима се документарно реконструише неки злочин из стварног живота. Хумористичко-сатирични филм у форми озбиљног документарног програма којим се изругује обрађивана тема уводи се позајмљеницом *мокументарац*, што би био прилагођени англицизам. У жанру хорор филма пре две деценије наметнуо се назив за поджанр *фаундфутиц* филма који подразумева тобожњи аутентични снимак направљен камером у стварним ситуацијама.

5. Закључак

5.1. Примерима наведеним и анализираним у овом истраживању нисмо исцрпели све могућности позајмљивања из енглеског језика који се тичу домена филма и телевизије. У примерима филмских критика, осврта и приказа, који се обично колоквијалним језиком и експре-

сивним разговорним стилем пишу и објављују на интернету, могу се наћи још неки примери, који су већином околионализми и који још увек нису прошли ниједан степен адаптације у српском језику, као што су нпр. *трејд-марк* (главна, водећа особина неког редитеља), *оверкил* (претерана употреба неког средства или стила у филму или серији), *жвакати сценографију* (калк од енгл. *chewing the scenery*) (преглумљивати неку сцену), и опозит томе *даунплеј* (глумити нешто мањим интензитетом), *саундтрек* (музичка подлога која прати неко филмско или серијско дело), *слоумоушен* (сцена која је приказана успорено због постизања драмског ефекта) и сл.

Већина примера које смо навели у овом раду део су језика наше дигитално-медијске стварности. Они упућују на начин на који стручњаци сагледавају и прате филм и телевизију, а такође прелазе у свакодневни, живи српски језик, па их лексикографи региструју у речницима страних и нових речи (*бинцовање, стриминг, приквел, спојлер* и др.). Примери који нису лексикографски обрађени и који показују низак степен адаптираности у српском језику и околионалну употребу упућују на то да један део ове лексике долази из неформалних дигиталних језичких извора који се налазе на различитим порталима, блоговима и Јутјубу и део су жаргона субкултуре која се бави овом темом.

ЛИТЕРАТУРА

- АЏАНОВИЋ, Милан, Страхиња СТЕПАНОВ, Јасмина ДРАЖИЋ
2021. Српски речник новијих англицизама – недоумице, питања и примењена конструкцијска решења. У: С.
Ристић, И. Лазић Коњик, Н. Ивановић (ур). *Лексикогра-*

фија и лексикологија у светлу актуелних проблема.
Београд: Институт за српски језик САНУ, 711–725.

КЛАЈН, Иван, Милан ШИПКА 2007. *Велики речник страних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.

ОТАШЕВИЋ, Ђорђе 2019. Грађа за Речник нових речи. *Новоречје*, Година I, број 1, Београд, 13–25.

ПРЋИЋ, Твртко 2005. *Енглески у српском*. Нови Сад: Змај.

СРНА 2021: *Srpski rečnik novijih anglicizama* (Prvo, elektronsko izdanje), Novi Sad: Filozofski fakultet.

Slobodan Novokmet

NEW ANGLICISMS IN THE DOMAIN OF TELEVISION AND FILM IN THE SERBIAN LANGUAGE

S u m m a r y

The paper deals with the issue of new anglicisms, pseudo-anglicisms, etc. which penetrate the Serbian language from the domain of media, film and television. We will examine the most typical examples, especially those related to the new way of digital distribution of film and serial content, but also those related to new genres and their reception in the form of critiques and reviews. Also, we will see to what extent these new anglicisms have passed the degree of adaptation in the Serbian language in the form of the creation of new forms (verbs, verb nouns, nouns *nomina agentis*, etc.).

Key words: anglicisms, film, television, Serbian language, adaptation.